

Bagaż, jaki każdy z nas niesie ze sobą

Założenia

Uchodźcy różnią się od społeczności lokalnej, gdyż, przybywając ze swoich krajów, zwykle nie zmieniają swojej narodowości, kultury, religii, poglądów. Co istotniejsze, przybywają ze swoim „bagażem kulturowym”. My również posiadamy własny „bagaż” i nie zawsze jesteśmy tego świadomi. Nie wiedząc o „bagażu” osoby z jakiegoś kraju zdarza się, że nie rozumiemy sposobów jej postępowania. Powinniśmy spróbować popatrzeć przez pryzmat kultury tej osoby, żeby się przekonać, jak odmiennie można widzieć te same rzeczy. Nie musimy być ekspertami kultury czeczeńskiej, żeby zrozumieć kolegę z klasy. Warto jednak zdawać sobie sprawę, jak bardzo nasze wartości, wynikające z kultury, mają wpływ na nasze działania.

Scenariusz dotyczy różnic kulturowych tylko jednej grupy uchodźców — pochodzących z Czeczenii. Jednakże zajęcia te mogą służyć jako matryca do innych lekcji, w klasach do których uczęszczają także inni narodowościowo uczniowie.

Cele

- Uświadomienie sobie wartości istotnych dla każdego z uczniów.
- Uświadomienie sobie istnienia różnic kulturowych pomiędzy osobami narodowości polskiej i czeczeńskiej.
- Poznanie kluczowych wartości dla kultury czeczeńskiej.

Metody pracy

- Praca indywidualna, praca z tekstem, dyskusja.

Źródła

Agnieszka Kosowicz, *Czeczeni — główna grupa uchodźców w Polsce*, [w:] Kosowicz A., Marek A., *Muzułmanie i uchodźcy w polskim społeczeństwie*, Vox Humana, Warszawa 2008, s. 79–83.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

- Przedstaw uczniom tematykę zajęć.
- „Co jest dla ciebie ważne w życiu?”

Zadaj zadanie każdemu uczniowi: pomyślcie sobie, co jest dla was ważne w życiu — jakie wartości? Co wasi rodzice próbują wam wpoić od małości? Uczniowie zapisują to sobie na kartkach papieru, a następnie spotykają się w małych grupach i dyskutują. Czy niektóre wartości się powtarzają? Jak myślicie, dlaczego?

- Podsumowanie.

Spróbujcie podsumować wynik dyskusji w klasie. Wypiszcie na tablicy te wypowiedzi, które się najczęściej powtarzały. Nauczyciel powinien zwrócić tu uwagę na fakt, że pewne wartości powtarzają się, ponieważ uczniowie są wychowani w polskiej kulturze, ich rodzice są Polakami.

Rozwinięcie

- Jaki bagaż niesie ze sobą osoba z Czeczenii?

Praca z tekstem ma na celu przybliżenie wartości istotnych dla osób pochodzących z Czeczenii. Warto zaznaczyć, że ogromny wpływ na przekazywanie wartości kulturowych ma sama wędrówka uchodźców. Rodzice nie są w stanie w ten sam sposób przekazywać wielu wartości, gdyż w nowych warunkach mają one zupełnie inne, nowe znaczenie. Niektóre wartości zyskują na znaczeniu, inne się dewaluują w kontakcie z inną kulturą.

Wersja dla uczniów szkół podstawowych:

Nauczyciel opowiada uczniom fragment tekstu (patrz: materiały do zajęć) własnymi słowami. Słowa kluczowe wypisuje na osobnych kartkach papieru i pokazuje je uczniom opowiadając o nich. Po każdej opowieści robi pauzę i pyta uczniów jak to wygląda w ich domach, czy różnice są znaczne? Czy niektóre z wymienionych wartości są podobne do tych, które sami wcześniej wypisaliście?

Słowa klucze: cechy charakteru, przywiązanie do rodziny, szacunek dla starszych, religia.

Wersja dla uczniów gimnazjum:

Uczniowie otrzymują fragment tekstu (patrz: materiały do zajęć). Mają za zadanie przeczytać fragment o kulturze czeczeńskiej i na jego podstawie

Bagaż, jaki każdy z nas niesie ze sobą

przedstawić, co jest ważne dla osoby pochodzącej z Czeczenii. Dlaczego te wartości? Czy niektóre z wymienionych wartości są podobne do tych, które sami wcześniej wypisaliście? Możesz podzielić tekst na mniejsze fragmenty i dać je poszczególnym grupom.

- Porównanie

Zróbcie tabelkę porównującą wartości istotne dla was i dla waszych kolegów/koleżanek z Czeczenii. Zastanówcie się na ile podane kategorie: „rodzina” czy „religia” są różne, a na ile wspólne? Z czego to wynika?

Zakończenie

Na zakończenie zajęć przedyskutujcie w klasie zagadnienia:

1. Jak nasze wartości mogą wpłynąć na zachowanie/podejmowanie decyzji w klasie?
2. Wyobraźcie/przypomnijcie sobie sytuację konfliktową. Czym kierujecie się w takich sytuacjach? Czyja racja jest ważniejsza?

Materiały do zajęć

Fragmety tekstu Agnieszki Kosowicz: *Czeczeni — główna grupa uchodźców w Polsce*:

Pierwsi uchodźcy z Czeczenii pojawili się w Polsce w latach 90., ale dopiero w roku 2000, w krótkim czasie, stali się oni dominującą grupą wśród cudzoziemców szukających w Polsce ochrony [...].

Mimo rusyfikacji prowadzonej we wszystkich obszarach imperium, Czeczeni zachowali odrębność kulturową. **Wierność kulturze i tradycjom** jest ważną cechą ich poczucia tożsamości. Najbardziej charakterystyczną cechą Czeczenów jest **duma z przynależności do swojego narodu**, oraz **poczucie niezłomności**, niepokonania w walce z przeciwnikami. Za swoje najważniejsze przymioty Czeczeni uważają **niezależność, godność i honor**. [...]

Konflikt w Czeczenii trwa już na tyle długo, że młode pokolenie w ogóle nie doświadczyło w życiu pokoju. Dzieci-uchodźcy, które przyjeżdżają dziś do Polski (nastolatki także!) — to praktycznie dzieci wojny. Wiele z nich nigdy w Czeczenii nie chodziło do szkoły, nigdy nie doświadczyło życia w pokojowych warunkach, w ramach normalnie

funkcjonującego społeczeństwa. Często jedynym doświadczeniem tych dzieci jest życie na wygnaniu, na przykład w ośrodkach dla uchodźców czeczeńskich w Inguszetii. Na ich dotychczasowe przeżycia składają się skrajna niepewność, poczucie zagrożenia i wszechobecna przemoc.

Lata trwania wojen powodują też stopniową erozję tradycyjnych czeczeńskich wartości: **przywiązania do rodziny, szacunku dla starszych, czy religii** (większość Czeczenów to muzułmanie sunnici). O ile relacje międzyludzkie w czasie wojny ucierpiały, w Czeczenii obserwuje się radykalizację przekonań religijnych [...].

Ogromną wartością jest dla Czeczenów **rodzina**, rozumiana bardzo szeroko. Społeczność czeczeńska składa się z rodów liczących nawet kilkaset osób, które uważają się za bliską rodzinę. **Więzi i relacje między członkami rodziny** uważane są za sprawę najważniejszą, którym inne życiowe sprawy (np. praca) są podporządkowywane.

Głową rodziny jest mężczyzna, który podejmuje wszystkie decyzje, ma też obowiązek zapewnić rodzinie godne utrzymanie. **Rolą kobiety** jest dbanie o dzieci i dom, a także przekazywanie młodemu pokoleniu czeczeńskich tradycji i obyczajów. Ten podział jest głęboko zakorzeniony w kulturze — także teraz dzieci wychowywane są odmiennie w zależności od płci. Do edukacji dziewcząt nie przywiązuje się większej wagi, uczone są też one głównie zaradności w sprawach domowych, cierpliwości i uległości. Pożądanymi cechami u chłopców są natomiast waleczność i odwaga.

W Czeczenii zdarza się, choć niezbyt często, wielożeństwo. Zgodnie z tradycją kobiety wcześniej wychodzą za mąż. W Polsce współżycie seksualne z osobą poniżej 15 roku życia jest nielegalne i karalne, natomiast w Czeczenii piętnastoletnie żony i matki nie należą do rzadkości. Rodziny są też liczne — przeciętna rodzina czeczeńska ma dwoje lub troje dzieci, często rodziny liczą jednak nawet 8 albo więcej osób.

Pobyt na uchodźstwie ma na czeczeński tradycyjny model rodziny negatywny wpływ — mężczyźni tracą tradycyjną rolę opiekunów rodzin, tych, którzy podejmują decyzje. Nuklearne rodziny odcinane są od sieci krewnych i członków rodów, z którymi wcześniej wspólnie żyli i które stanowiły dla nich grupę wsparcia. Zanika też tradycyjny **posłuch wobec starszyny**. W tradycyjnej strukturze społecznej głos starszyny był decydujący. To ludzie doświadczeni i mądrzy podejmowali

decyzje w sprawach ważnych dla całej społeczności. Dziś ten mechanizm nie funkcjonuje jak dawniej, i to z wielu powodów. Z jednej strony wojna zniszczyła ustabilizowane struktury społeczne, wpłynęły też na nie podziały polityczne. Z drugiej, fakt migracji naruszył fizyczne więzi między ludźmi i dotychczasowe hierarchie. Często mieszkańcy ośrodków dla uchodźców w Polsce żyją oderwani od swoich krewnych i grup odniesienia, które dawały im poczucie tożsamości i wsparcie. Wielu ma więc poczucie osamotnienia i niepewności, a nawet zagrożenia. Przedstawiciele różnych rodów traktują się z podejrzliwością, a nawet wrogością.

W warunkach ośrodków dla uchodźców i życia w innym kraju tradycyjne relacje międzyludzkie i **podział ról społecznych** coraz częściej powoduje konflikty. Mężczyźni nie są w stanie pełnić swojej roli: oczekując na status uchodźcy w ośrodku często nie mogą być „żywicielami” rodziny. Także rola kobiety jest naruszana, choć w mniejszym stopniu. Kobieta nadal troszczy się o dom, czy raczej, w warunkach ośrodkowych, o pokój. Pierze, gotuje, dba o czystość — różne analizy sytuacji wskazują, że dzięki takim prostym czynnościom kobiety lepiej znoszą pobyt w ośrodku, niż mężczyźni, gdyż oni na wypełnianie swojej tradycyjnej roli nie mają w ośrodku szans. Zdarza się, że dochodzi do przemocy w rodzinach. Zarówno kobiety, jak mężczyźni, obserwują relacje między kobietami i mężczyznami w Polsce, które są dla nich nowe. Czy i w jakim stopniu zmieni to tradycyjne zachowania i podział ról — trudno powiedzieć.

Ważnym elementem życia jest dla Czechenów **religia**, traktowana jako nieodłączny element bycia Czechenem. Rygoryzm w przestrzeganiu wymogów islamu jest jednak w różnych rodzinach różny, często religijność wyraża się raczej w przestrzeganiu pewnych zwyczajów, nie praktyk religijnych. Niemal wszyscy Czecheni przywiązują wielką wagę do kwestii niejedzenia wieprzowiny, przestrzegają też ramadanu, czyli corocznego miesiąca postu. Sprawy modlitw odprawianych pięć razy dziennie, czy zakrywania głów chustą przez kobiety są już jednak traktowane różnorodnie.

Jak się czujesz, kiedy czegoś nie rozumiesz?

Założenia

Jak często znajdujemy się w sytuacji, kiedy nic nie rozumiemy? Cudzoziemcy, w tym uchodźcy, z taką sytuacją stykają się na co dzień. Próbując zrozumieć cudzoziemca, dobrze jest przez chwilę „stać w jego butach”. Ta lekcja umożliwia nam wczucie się w sytuację niezrozumienia, pozwala nam też „przepracować emocje z tym związane”.

Scenariusz zajęć bazuje na dwóch grach, które często wykorzystywane są jako zabawy integracyjne, mogą być zatem znane niektórym uczestnikom¹.

Cele

- Umożliwienie wczucia się w sytuację obcokrajowca.
- Zrozumienie emocji, które towarzyszą osobie z innego kraju w sytuacji niezrozumienia kontekstu.
- Umożliwienie doświadczenia sprawnej komunikacji w grupie.

Metody pracy

- Gry, dyskusja.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Przedstaw uczniom tematykę zajęć. Zapytaj, czy uczniowie byli kiedyś w sytuacji, kiedy nie rozumieli o co chodzi? Może zagranicą? A może podczas spotkania rodzinnego, kiedy dorośli zaczęli o czymś poważnym rozmawiać? Albo słuchając wypowiedzi polityków czy naukowców? Przypomnijcie sobie taką sytuację. Możecie o tym chwilę porozmawiać.

¹ Pierwotny autor gier jest nieznanym.

Jak się czujesz, kiedy czegoś nie rozumiesz?

Rozwinięcie

- Gra „Zgadnij o co chodzi”

Po rozgrzewce powiedz uczniom, że wezmą teraz udział w pewnym eksperymencie. Podziel klasę na 2–3 grupy. Każda grupa będzie osobno prezentować to samo ćwiczenie. Chodzi o to, żeby grupy nie były zbyt liczne (maksymalnie 10 osób).

Poproś kilku ochotników z pierwszej grupy o opuszczenie klasy (2–3 osoby). Pozostałe grupy staną się obserwatorami i nie mają prawa ingerować w to, co się dzieje. Możesz też wyznaczyć kilku obserwatorów. Następnie, reszcie grupy powiedz, że za chwilę zaczną ze sobą rozmawiać na wybrany temat. Jednakże nie będą mogli wymawiać słów-kluczy, muszą je zastąpić innymi słowami. Zanim ochotnicy wejdą z powrotem, słowa-klucze i ich odpowiedniki muszą zostać ustalone.

Przykładowo, jeśli grupa chce rozmawiać o meczu piłkarskim wszystkie słowa-klucze: piłka, grać, piłkarz, boisko powinny być zastąpione np. słowami dotyczącymi kuchni. Wtedy „piłkarz” to „kucharz”, a „boisko” to „kuchnia”, „piłka” natomiast to „patelnia”. Możesz podać uczniom własny temat do dyskusji, bądź też dać im więcej czasu do namysłu i wybrania własnego.

Celem ochotników (o czym musisz ich poinformować) jest włączenie się w dyskusję. Po pewnym czasie ochotnicy sami zauważą, że nie rozmawiają o kuchni, tylko o czymś innym.

O końcu gry powinien zdecydować nauczyciel. Gra powinna skończyć się w momencie, kiedy: 1) ochotnicy odgadli o czym grupa rozmawia, 2) ochotnicy włączyli się w dyskusję, chociaż nie wiedzą o czym rozmawiają, 3) cała grupa i ochotnicy nie chcą kontynuować, 4) po określonym czasie wyznaczonym przez nauczyciela (np. 10 minut).

Na koniec jedna z osób powinna wyjawić zasady, które zostały ustanowione.

- Pytania do dyskusji po grze

Gra musi zostać dokładnie przedyskutowana. Zapewne w czasie jej trwania zarówno ochotnikom, jak i osobom z grupy towarzyszyły różne emocje. Emocje te powinny zostać wyrażone, by nie pozostawić uczestników ze złym samopoczuciem.

Dyskusja powinna być prowadzona według schematu:

- Jak się czuliście w swoich rolach jako ochotnicy? Co robiliście, żeby się włączyć w dyskusję?
- Jak się czuliście w swoich rolach jako osoby z grupy? Czy zrobiliście coś, żeby umożliwić ochotnikom włączenie się w dyskusję.
- Co zauważyliście jako obserwatorzy?
- Czy łatwo się włączyć w dyskusję w sytuacji, gdy nie wiemy o co chodzi?
- W jaki sposób można to zrobić? Jak to robili ochotnicy?
- W jaki sposób można pomóc nowym osobom włączyć się w dyskusję?
- Na ile dobrze obcokrajowiec musi znać język polski, żeby włączyć się w dyskusję? Czy ta sytuacja jest analogiczna?
- Jakie wnioski możemy wyciągnąć z tej gry?

Zakończenie

- Gra „Przekaż ruch dalej”
Na zakończenie uczniowie stają w kręgu.

Pierwsza osoba (nauczyciel) rozpoczyna swobodne poruszanie się. Wszyscy uczniowie powinni zacząć naśladować ruchy tej osoby. Ruchy mogą mieć formę tańca, podskoków, wymachów, być delikatne lub intensywne. Po jakimś czasie pierwsza osoba „przekazuje ruch dalej” — za pomocą mrugnięcia okiem. Osoba, która została wybrana kontynuuje poruszanie się w nowy sposób. Grupa ma za zadanie obserwować zmiany w ruchu i kontynuować nowy ruch.

Łatwiejsza wersja tej samej gry: uczniowie stoją w kręgu i trzymają się za ręce. Ruch jest przekazywany dalej poprzez „puszczenie iskierek”, czyli ściśnięcie dłoni osoby po lewej stronie.

Ta gra, w przeciwieństwie do wcześniejszej, kładzie nacisk na współpracę i doświadczenie sprawnej komunikacji w grupie. Ktoś rozpoczyna ruch — ktoś go kontynuuje. Nie ma znaczenia, kim jest dana osoba, istotne jest tylko, że grupa dobrze realizuje zadanie — śledzi osobę, która prowadzi całą grupę. Dobrze jest, żeby każda osoba doświadczyła „prowadzenia ruchu”.

Jak się czujesz, kiedy czegoś nie rozumiesz?

Materiały do zajęć

Gra „Zgadnij o co chodzi”

Zadanie dla grupy (osób, które zostały):

Za chwilę zaczniecie ze sobą rozmawiać na wybrany temat. Nie możecie jednak wymawiać słów-kluczy, musicie je zastąpić innymi słowami. Przykładowo, jeśli chcecie rozmawiać o meczu piłkarskim, wszystkie słowa-klucze takie jak: piłka, grać, piłkarz, boisko powinny być zastąpione np. słowami dotyczącymi kuchni. Wtedy „piłkarz” to „kucharz”, „boisko” to „kuchnia”, a „piłka” to „patelnia”.

Zadanie dla ochotników (osób, które wyszły):

Za chwilę wejdziecie do miejsca, w którym będzie się toczyła rozmowa. Waszym zadaniem jest włączenie się w dyskusję.

Zadanie dla obserwatorów:

Jesteście obserwatorami i nie macie prawa ingerować w to, co się dzieje. Obserwujcie, notujcie zachowania i reakcje. Przy omawianiu tej gry będziecie mieli możliwość wypowiedzieć się na temat tego, co zaobserwowaliście.

Niekończące się życie na łajbie

Założenia

Nie każdy ma możliwość odwiedzić ośrodek dla uchodźców. Niewielu osobom udało się mieszkać razem z uchodźcami przez pewien czas. A już zupełnie trudno nam jest wyobrazić sobie, przez co muszą uchodźcy przejść, zanim dotrą do bezpiecznego kraju, jakim jest Polska. Doświadczenia zdobyte podczas podróży oraz doświadczenie mieszkania w ośrodku odbija się na życiu każdego uchodźcy, zwłaszcza jeśli jest jeszcze dzieckiem. Scenariusz ten w pewien sposób ma nam to przybliżyć.

Cele

- Próba zrozumienia sytuacji oczekiwania, niepewności i braku poczucia bezpieczeństwa uchodźców.
- Zrozumienie konsekwencji niedostępności zwykłych dóbr dla osób będących na uchodźctwie.
- Uświadomienie sobie warunków życia osób ubiegających się o status uchodźcy.

Metody pracy

- Symulacja, praca w grupach.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Uwaga: Symulacja bazuje na wyobraźni, dlatego prosba do nauczycieli by zwrócili szczególną uwagę na uczniów z bujną wyobraźnią, by ułatwić im „powrót do rzeczywistości”.

Przedstaw uczniom tematykę zajęć. Następnie powiedz, że teraz przeczytasz im tekst, którego powinni wysłuchać w skupieniu. Mogą zamknąć oczy. Możesz włączyć jakąś kojącą muzykę w tle. Następnie spokojnym głosem przeczytaj tekst:

Wyobraźcie sobie, że mieszkacie na łódce z całą swoją rodziną. Przez pierwszy tydzień jest fajnie, bujanie jest miłe, widoki prześliczne, wnę-

trze jest przytulne. Macie małą kuchenkę, można zrobić herbatę, są zapasy jedzenia, jest tak, jak na wakacjach być powinno.

Ale po tygodniu, zwłaszcza od kiedy zaczął padać deszcz i trzeba siedzieć w kajucie, zaczęło się robić nudno, młodsza siostra wciąż nudzi, żeby jej poczytać książeczkę, ale starszy brat ma ciekawy pomysł, żeby łowić ryby. Ryby są smaczne, no ale jak długo można je jeść. Tylko na początku to była atrakcja. O frytkach można zapomnieć. A koktajl truskawkowy, taki jak mama zawsze robiła na kolację, jest już zupełnie w sferze marzeń.

Po trzech tygodniach nie cieszą nawet ryby, więc łowicie je z bratem i wypuszczacie do wody. Co jeszcze można tu robić? Wszystko szybko się nudzi. Nie macie ani miejsca do zabawy, ani żadnych zabawek, nawet nie ma z czego zrobić tych zabawek. Tata robi się coraz bardziej smutny, choć stara się to ukryć przed nami, ale my i tak wszystko wiemy. Tata, jak nie ma pracy, zawsze robi się smutny — nawet jak jeździliśmy na wakacje, to po dwóch tygodniach chciał wrócić do domu. Tata jest lekarzem. Ale tutaj może co najwyżej przykleić plaster siostrze, którą znów uderzył maszt w głowę.

Powoli robi się coraz bardziej ciasno. Zaczynasz tęsknić za własnym kątem, za swoim biurkiem i skrzynką ze skarbami. Niestety skrzynka z twoimi tajemnicami się nie zmieściła na pokład. Powoli o nich zapominasz, czasem tylko, jak pomyślisz o swoich ulubionych zabawach, robi ci się strasznie smutno. Nie pomaga nawet oglądanie zmieniającego się krajobrazu. Z resztą już dawno Ci się znudził ten krajobraz. Cały czas to samo. Coraz bardziej tęsknisz za domem.

A tu się okazuje, że nie wiadomo kiedy opuścicie tę łódkę, że w ogóle nie wiadomo co się z wami stanie... Tata nie chce nic mówić na ten temat. Mama odwraca wzrok na twoje wszelkie pytania. Deszcz powoduje, że jest ci smutno, ale ostatnio, jak świeciło słońce, też wcale nie chciało ci się śmiać.

Czy myślisz, że po takich dwóch miesiącach spędzonych na łódce, gdybyś spotkał jakąś zupełnie obcą osobę, chciałbyś jej od razu opowiedzieć o tym, jak spędziłeś ostatni czas? Że jest ci smutno? Czy chciałbyś od razu grać w piłkę z obcymi dziećmi, na obcym boisku? Co zrobiłbyś, gdyby Twój nowy kolega z klasy, zaczął opowiadać ci, jak spędził niesamowite wakacje, podróżując po świecie? Czy powiesz mu, że tęskniłeś za swoim pokojem, że już nie chciałeś pływać z rodzicami?

Po odczytaniu tekstu pozwól uczniom побыć chwilę z ich myślami, daj czas do powrotu „do rzeczywistości”. Przypomnij, że są uczniami w twojej klasie i że to, czego przed chwilą doświadczyli, już się skończyło. Zapytaj się, jak się czuli podczas tego doświadczenia. Jakie emocje im towarzyszyły? Pozwól opowiedzieć o swoich wrażeniach.

Następnie powiedz, że takie doświadczenie może być bliskie uchodźcom, którzy są zmuszeni żyć w innym miejscu niż ich dom, osobom, które musiały uciekać ze swoich domów z powodu prześladowania. Jeśli wcześniej nie omawialiście definicji uchodźcy, to jest to właściwe miejsce, by to uczynić.

Rozwinięcie

- Praca w grupach

Podziel uczniów na grupy, następnie rozdaj im zadanie do wykonania. Każda z grup ma się zastanowić, jak by wyglądało ich życie, gdyby nie było tak jak jest teraz, nie chodziłyby do szkoły, nie miały gdzie kupić produktów do jedzenia, nie mogli spędzać czasu wolnego jak do tej pory i musieli mieszkać całą rodziną w jednym ciasnym pokoju (patrz: materiały do zajęć).

- Omówienie pracy w grupach

Po zakończeniu pracy w grupach przedstawiciele każdej z grup prezentują ich wnioski. Co było dla nich najbardziej zaskakujące? Co najtrudniejsze? Z czym nie potrafiliby sobie poradzić?

Zakończenie

Zwróć uwagę, iż osoby ubiegające się o status uchodźcy powinny mieszkać w ośrodkach przez określony czas. Niestety często czas oczekiwania na decyzję przedłuża się, a co za tym idzie czas „życia na łajbie”. Osoby ubiegające się o status uchodźcy otrzymują pełne wyżywienie, zakwaterowanie, a osoby poniżej 18 roku życia podlegają obowiązkowi szkolnemu. Jednakże często zdarza się, że osoby starające się o status uchodźcy zanim trafią do bezpiecznego kraju, tułają się po różnych miejscach, z których nie wszystkie są bezpieczne i komfortowe.

Jeśli czas wam na to pozwoli, opowiedz uczniom o ośrodkach, w których mieszkają cudzoziemcy ubiegający się o status uchodźcy.

Materiały do zajęć

Zadanie dla grupy I:

Wyobraźcie sobie, co byście robili, gdybyście nie chodzili do szkoły?

W ciągu pierwszego tygodnia:

W ciągu pierwszego miesiąca:

Po roku:

Zadanie dla grupy II:

Wyobraźcie sobie, co byście jedli, gdybyście mieszkali np. w lesie (tam, gdzie nie ma sklepów)?

W ciągu pierwszego tygodnia:

W ciągu pierwszego miesiąca:

Po roku:

Zadanie dla grupy III:

Wyobraźcie sobie, co byście robili gdybyście nie mieli w domu telewizora, komputera, ani książek?

W ciągu pierwszego tygodnia:

W ciągu pierwszego miesiąca:

Po roku:

Zadanie dla grupy IV:

Wyobraźcie sobie, że musielibyście mieszkać z całą rodziną w jednym pokoju. Jak byście to zniesli?

W ciągu pierwszego tygodnia:

W ciągu pierwszego miesiąca:

Po roku:

Puk, puk, to może być PTSD...

Założenia

Dzieci, które uczęszczają do szkoły razem z uczniami, którzy są uchodźcami czasem się skarżą, dzieci te „inaczej się zachowują” — biją, są nieprzyjemne albo się nie odzywają. Niektóre zachowania dzieci, które przeżyły silne emocjonalnie zdarzenia, mogą wiązać się z zespołem stresu pourazowego. Te zajęcia mają na celu wyjaśnienie uczniom w przystępny sposób, z czym wiąże się ta bardzo skomplikowana choroba.

Cele

- Wyjaśnienie czym jest zespół stresu pourazowego.
- Zastanowienie się nad tym, ile wsparcia dajemy innym, a ile sami potrzebujemy.
- Zrozumienie sytuacji, na które narażone są dzieci uchodźcy.

Metody pracy

Praca w grupach, tworzenie definicji, dyskusja.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

- Zapytaj uczniów na początku lekcji o to, co im się śni, a później zapytaj o sny, które im się powtarzają: Śnił wam się kiedyś ten sam sen kilka razy? O czym był? Był przyjemny? Co czuliście po przebudzeniu? Jeśli sen nie był miły, zapewne odczuliście ulgę, że „to tylko sen”.
- Następnie powiedz, że są ludzie, którzy mają takie powtarzające się i powracające „sny na jawie”. Wyjaśnij, że oprócz powtarzających się nieoczekiwane wspomnień osoby te mają również inne dolegliwości. Wyjaśnij, czym jest zespół stresu pourazowego (patrz: materiały do zajęć).

Rozwinięcie

- Podziel klasę na mniejsze grupki. Rozdaj grupom informacje o zespole stresu pourazowego (PTSD). Poproś ich o uważne przeczytanie w grupach,

Puk, puk, to może być PTSD...

a następnie poproś ich, by napisali definicję, która będzie zrozumiała dla dziecka młodszego od nich, pochodzącego z terenów objętych wojną. Po wykonaniu zadania grupy prezentują swoje definicje PTSD.

- W następnej części lekcji poproś uczniów, żeby w grupach zastanowili się nad następującymi zagadnieniami:

- Ile wsparcia dajecie innym? Komu? W jakich sytuacjach?
- Ile wsparcia potrzebujecie sami? Od kogo? W jakich sytuacjach?
- Jak możemy wesprzeć osobę w potrzebie?
- Jak możemy wesprzeć osobę, która cierpi na zespół stresu pourazowego?

Uczniowie prezentują swoje opinie, które mogą być początkiem dyskusji na temat możliwych sposobów wsparcia osób, które tego potrzebują (z zespołem stresu pourazowego, ale też z innych powodów).

Zakończenie

Na zakończenie zajęć opowiedz historyjkę małej dziewczynki, która bała się pukania.

Mała dziewczynka boi się pukania

Mała dziewczynka nie umiała jeszcze mówić. Zostawała codziennie pod opieką niani, bo jej rodzice w tym czasie pracowali. Pewnego razu, w którąś wolną sobotę, mama dziewczynki zauważyła, że mała dziewczynka zawsze płacze jak ktoś puka — jak goście przychodzą, jak ktoś puka w ścianę, jak tłucze kotlety. Co się stało? — pomyślała mama. Czemu jej córeczka się boi? Czemu zawsze reaguje płaczem? Zapytała niańkę, która przyznała się, że to ona tak straszyla małą dziewczynkę, żeby była jej posłuszna. Mama dziewczynki zmieniła oczywiście opiekunkę i więcej się takie historie nie wydarzały. Dziewczynka po jakimś czasie przestała się bać pukania. Ale przez pewien czas ciche puk, puk oznaczało dla niej zagrożenie, niebezpieczeństwo, niepewność, grozę.

Możesz dodać komentarz: mała dziewczynka nie miała co prawda zespołu stresu pourazowego (PTSD). Czujność jej mamy doprowadziła do szybkiego rozwiązania zagadki, dlaczego córeczka tak się zachowuje. Podobnie powinniśmy się zachowywać w stosunku do osób, które mogą cierpieć na PTSD — być czujnym, wspierać i w razie potrzeby udać się do specjalisty.

Materiały do zajęć

Zespół stresu pourazowego (*Post Traumatic Stress Disorder*, PTSD) — to zespół specyficznych symptomów, które mogą pojawić się u ludzi po przeżyciu ekstremalnego traumatycznego zdarzenia (np. ktoś widział jak niszczą mu dom, zabijają kogoś bliskiego, doświadczył wojny, obozu koncentracyjnego).

Do tych symptomów należą: wielokrotne odtwarzanie zdarzenia traumatycznego (koszmary senne, niespodziewane nawroty wspomnień); unikanie sytuacji, miejsc, ludzi itp., które kojarzą się z traumą; utrzymujące się objawy, takie jak np. problemy ze snem, rozdrażnienie, trudności z koncentracją uwagi, apatia, zmęczenie, utrata apetytu, częste zmiany nastroju, niezdolność odczuwania przyjemności, uczucia lęku, złości, wstydu, poczucia izolacji od otoczenia, osamotnienia i poczucia winy, myśli samobójcze. Objawy takie utrzymują się co najmniej miesiąc od przeżycia urazu i powodują znaczące trudności w życiu społecznym i zawodowym tej osoby.

Niektóre osoby mogą odczuwać symptomy PTSD przez krótki okres, inni mogą mieć problemy miesiącami bądź latami, inni z kolei mogą nie wyzdrowieć bez pomocy specjalistycznej. Podczas leczenia PTSD bardzo ważne jest wsparcie emocjonalne ze strony innych, zwłaszcza rodziny i przyjaciół.

Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu?

Założenia

Każdy z nas zna przysłowie „Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu”. Lekcja ma na celu dyskusję nad tym czym jest dom, na ile jest dla nas wartością, kiedy tęsknimy za domem, a dzięki temu lepsze zrozumienie sytuacji uchodźców, pozbawionych prawdziwego domu. Lekcja jest prowadzona w formie pytań, zagadnień do dyskusji. Nauczyciel stawia pytanie, na które uczniowie odpowiadają.

Jeżeli w klasie jest uchodźca, to można przeprowadzić te zajęcia prosząc uchodźcę, by opowiedział o tym, jak wyglądał jego dom w kraju ojczystym. Możesz poprosić o przyniesienie zdjęć. Nauczyciel powinien wykazać się wyuczuciem i doświadczeniem pedagogicznym i sam zdecydować, w jakim stopniu i jakiej formie włączyć uchodźcę do zajęć.

Cele

- Uświadomienie w jakich warunkach mieszkają uchodźcy w ośrodku, a w jakich mieszkali dawniej.
- Dyskusja na temat tego, jaką wartością jest dla nas posiadanie własnego domu.

Metody pracy

- Stawianie pytań, dyskusja, (dla młodszych uczniów) lub praca z tekstem (dla starszych uczniów).

Źródła

Ząbek M., Łodziński S., *Uchodźcy w Polsce. Próba spojrzenia antropologicznego*, Warszawa 2008.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Napisz na tablicy przysłowie „Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu”. Przedstaw temat zajęć. Jeśli masz możliwość, przygotuj obrazki z różnymi domami — na zewnątrz i wewnątrz, z Polski i innych krajów, a także domy zniszczone po wojnie. Pokaż je uczniom.

Młodsze dzieci możesz poprosić o narysowanie ich domu.

Rozwinięcie

Podczas zajęć będziesz stawiał pytania otwarte, które mają być pretekstem do dyskusji na ten temat. Chodzi o to, by jak najwięcej dzieci się wypowiedziało.

Napisz na kolorowych kartkach pytania (każde pytanie osobno). Po każdym pytaniu zachęcaj do odpowiedzi, proś o uzasadnienie. Niech uczniowie opowiadają swoje historie, wspomnienia i wyobrażenia.

- „Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu”. Czy zgadzacie się z tymi słowami?
- Co musi mieć prawdziwy dom? Jak musi wyglądać?
- Kiedy najbardziej odczuwaliście potrzebę powrotu do domu? W jakich sytuacjach najbardziej tęsknicie za domem?
- Kiedy najbardziej czuliście się „nie u siebie”?

Przypomnij uczniom, w jakiej sytuacji są uchodźcy. Opowiedz o tym, gdzie mieszkają i w jakich warunkach (patrz: materiały do zajęć). Starszym uczniom daj materiały do samodzielnego przeczytania. Powiedz, że ośrodek dla uchodźców jest miejscem schronienia, lecz nigdy nie będzie przypominał prawdziwego domu. Następnie zadaj kolejne pytania. W tej części powinieneś pytać o opinie uczniów, „jak wam się wydaje”, „co myślicie”. Jeśli do klasy chodzi dziecko uchodźcy i uważasz, że jest psychicznie przygotowane do opowiadania o swoim domu, możesz je o to poprosić.

- Jak wyglądały domy osób, które z powodów prześladowań i działań wojennych musiały opuścić swoje domy i swój kraj?
- Jak myślicie, czego uchodźcom najbardziej brakuje w ich obecnym domu/schronieniu?
- Jak myślicie, czy uchodźcy chcą wrócić do swojego domu?
- Dlaczego własny dom jest taki potrzebny w życiu każdego człowieka?

Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu?

Zakończenie

Na zakończenie zajęć poproś uczniów, żeby opowiedzieli o swoim domu z przyszłości — w jakim by chcieli mieszkać, jak dorosną. Mogą to zrobić za pomocą rysunku lub opowiadania, wiersza jako zadanie domowe.

Materiały do zajęć

Fragmety tekstu: *Życie codzienne w ośrodkach dla uchodźców*, s. 231–237.

Ośrodek dla uchodźców jako schronienie

Budynki i pomieszczenia zajmowane przez uchodźców zwykle nie są w najlepszym stanie. Nawet te niedawno odremontowane dość szybko ulegają zniszczeniu, gdyż często dochodzi do dewastacji wspólnych pomieszczeń, takich jak korytarze, klatki schodowe, świetlice i place zabaw, za które żaden uchodźca osobiście nie odpowiada. Mieszkańcy ośrodków stale się zmieniają i wielu spośród nich nie ma poczucia potrzeby dbania o miejsce, które nie jest ich domem.

Toalety, prysznice i aneksy kuchenne [...], znajdują się w większości ośrodków na korytarzach i są przeznaczone do użytkowania przez dużą liczbę osób. Sprawia to, że z utrzymaniem w nich czystości są kłopoty, nawet jeśli są regularnie sprzątane [...].

Standard pokoi zajmowanych przez uchodźców można porównać do warunków panujących w tanich hotelach. Znajdują się w nich gniazdka elektryczne, a zimą są ogrzewane. Wyposażone są w podstawowe sprzęty, tj. łóżka, szafy, stoły i krzesła, lodówkę, zazwyczaj jednak już stare i mocno zniszczone. Uchodźcy mają ponadto pościel i komplet naczyń. Poza nimi mogą posiadać jeszcze własne urządzenia audiowizualne [...].

W tym ośrodku jest po prostu zbyt wielu ludzi. Wszyscy wrzeszczą, dzieciaki wrzeszczą... myślę, że oszaleję. Siedzę 6 miesięcy i nic, tylko myślę, a to nie jest dobre. Nie mam domu, nie mam niczego... [Czeczenka].

A tam nie ma żadnej prywatności. Choć mamy własny pokój to nie ma tej prywatności. Bo wspólna łazienka, wspólna jadłodajnia, toaleta, jeden telewizor, który gra zawsze głośno, ktoś na coś patrzy, to nie do pomyślenia [Kurdystan].

Dlaczego tęsknimy za naszym chlebem?

Założenia

Jedzenie jest istotnym aspektem naszego życia. Czasem jednak zapominamy o tym, że jesteśmy przyzwyczajani od dziecka do niektórych potraw, smaków, sposobów jedzenia, że w sytuacji, kiedy znajdujemy się daleko od naszego domu rodzinnego — nic nam nie smakuje albo po jakimś czasie zaczynamy tęsknić za „naszymi” potrawami. To kulturowe uwarunkowanie jest zauważalne wśród uchodźców, często niezadowolonych z tego, że jedzenie jest tak inne.

Cele

- Uświadomienie sobie kulturowej roli jedzenia w naszym życiu.
- Zdobycie wiedzy na temat jedzenia w ośrodkach dla uchodźców.
- Zastanowienie się nad możliwymi rozwiązaniami w kwestii jedzenia w ośrodkach dla uchodźców.
- Poznanie kilku przepisów kuchni czecheńskiej.

Metody pracy

- Praca z tekstem, dyskusja, metaplan.

Źródła

Ząbek M., Łodziński S., *Uchodźcy w Polsce. Próba spojrzenia antropologicznego*, Warszawa 2008.

<http://czeczenia.glt.pl/>

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Na początku zajęć zadaj uczniom pytanie, czy byli kiedyś za granicą i co wówczas jedli? Czy były potrawy, które im bardziej smakowały, albo takie, które im mniej smakowały? Czy zatęsknili za polskim chlebem? Być może któryś z uczniów (lub jego rodziny) przebywał dłużej w jakimś kraju, czy wówczas bardziej tęsknił za polskim jedzeniem?

Dlaczego tęsknimy za naszym chlebem?

Dopiero po tym wprowadzeniu przedstaw temat zajęć. Powiedz, że będziecie się zajmować kuchnią uchodźców — tym co jedzą, tym co jedli i tym za czym tęsknią w swojej kuchni.

Rozwinięcie

Wersja 1. (dla starszych uczniów):

Rozdaj uczniom fragment tekstu (patrz: materiały do zajęć). Poproś, żeby przeczytali tekst z uwagą, a następnie zapytaj:

- Jaki jest przykładowy jadłospis w ośrodku dla uchodźców?
- Czy jadłospis ten odbiega od jadłospisu na typowej stołówce?
- Na co skarżą się uchodźcy w kwestii jedzenia?
- Czy uchodźcy spostrzegają swoje przyzwyczajenia żywieniowe w kontekście kultury?

Wersja 2. (dla młodszych uczniów):

Opowiedz uczniom o tym, co jedzą uchodźcy w ośrodkach dla uchodźców i na co się w tej kwestii skarżą. Zwróć uczniom uwagę na to, że osoby takie przyjeżdżają ze swoimi przyzwyczajeniami żywieniowymi, wywodzącymi się z kultury, z której pochodzą.

W grupach metodą metaplanu (patrz: materiały do zajęć) zastanówcie się co można zrobić w takiej sytuacji. Odpowiedzcie na pytania: jak jest? Jak powinno być? Co by można zrobić, żeby było lepiej? Na końcu wypiszcie wnioski.

Podczas pracy uczniów nauczyciel ma za zadanie dopilnować, żeby podszli oni kreatywnie do problemu, skoncentrując się jednak na realnych możliwościach. Oto kilka wytycznych, istotnych do dyskusji:

- Osoby mieszkające w ośrodkach dla uchodźców mają wyżywienie zbiorowe (podobnie jak dzieci na kolonii).
- Osoby mieszkające w ośrodkach dla uchodźców otrzymują od państwa polskiego bezpłatne wyżywienie i zakwaterowanie (są to prawa osób, starających się o uzyskanie statusu uchodźcy w Polsce).
- Ośrodki dla uchodźców mają ograniczoną liczbę miejsc z dostępem do kuchенок do gotowania.

Po wykonaniu pracy, poproś uczniów o podzielenie się wnioskami na forum klasy.

Zakończenie

Zapytaj uczniów, czy znają jakieś potrawy pochodzące z innych kultur. Czy potrafią je ugotować? Zaproponuj, że przedstawiś im dwa przepisy na tradycyjne potrawy kuchni czeczeńskiej (patrz: materiały do zajęć).

Materiały do zajęć

Fragmety tekstu: *Życie codzienne w ośrodkach dla uchodźców*, s. 239–241.

Jedzenie w ośrodku dla uchodźców

Uchodźcy niezależnie od kraju pochodzenia ujawniają silną tęsknotę za potrawami, do których przyzwyczaili się w okresie dzieciństwa, i jedzenie zapewniane im w ośrodkach jest jednym z najczęstszych powodów do narzekań. Większość uchodźców, poza Białorusinami i Ukraińcami, nie lubi polskich zup i ziemniaków podawanych za każdym razem do drugiego dania. Skarżą się też na ilość, jakość i małe urozmaicenie posiłków. Nie odbiegają one, co prawda, pod względem ilości kalorii, węglowodanów i witamin od posiłków podawanych w wielu innych podobnych miejscach zbiorowego żywienia w Polsce, jak w szpitalach, szkołach z internatem, stołówkach akademickich lub pracowniczych [...]. Przykładowy dzienny jadłospis w ośrodku w Wołominie: śniadanie (mleko 250 ml, kakao 250 ml, chleb bez ograniczeń, bułka 1 szt., masło 20 g, jogurt 1 szt., dżem wiśniowy 25 g, dżem truskawkowy 25 g), obiad (rosół z makaronem 400 ml, udko pieczone z kurczaka 1 szt., surówka z marchwi i czosnku 100 g, ziemniaki 250 g, chleb bez ograniczeń, kompot jabłkowy 300 ml), kolacja (chleb bez ograniczeń, masło 20 g, sałatka rybna 1 szt., wafelek 1 szt., jabłko 1 szt., herbata 250 ml) [...].

Cudzoziemcy polskie potrawy spostrzegają często jako „niezdrowe”, „nieczyste”, „niesmaczne”, „monotonne” czy „nienaturalne” lub „mało konkretne”:

Czeczeńskie jedzenie jest dużo lepsze, takie konkretne bardziej; Nie mogę jeść tego jedzenia, bo potem mnie żołądek boli; Nie toleruję tego jedzenia, od razu muszę po nim do łazienki; U was kobiety nie potrafią gotować. To, co gotujecie, jest niesmaczne [Czeczen]; Problem w tym, że jedzenie tutaj jest pełne chemii. Nasze jedzenie jest naturalne. Kurczaki u nas żyją naturalnie

Dlaczego tęsknimy za naszym chlebem?

[Kameruńczyk]; *Jedzenie to ciągle to samo, ziemniaki i chleb każdego dnia* [Czeczen]; *Tu nie można jeść. Często drugie danie jest podobne do tego, które było wczoraj. Tu w ogóle nie dają owoców* [Białorusinka]; *Jest wtorek, wiesz, że będzie kurczak i zupa. Jest środa, wiesz, że będzie kurczak i zupa. Jest piątek, wiesz, że będzie ryba i zupa. I tak bez końca [...]*.

Większość [uchodźców] z trudnością akceptuje zmianę swoich zwyczajów żywieniowych. Nie spostrzega przy tym swoich przyzwyczajeń w kontekście kultury, lecz zdrowia, czystości i jakości, będąc przekonanym, że jedzenie w ośrodku jest nie tylko w ich subiektywnym odczuciu, ale obiektywnie, gorsze.

Tradycyjna Kuchnia Czecheńska

Czepałgasz — bliny

Ciasto: 50 dkg mąki pszennej, 500 g kefiru. pół łyżeczki sody oczyszczonej, sól.

Nadzienie: 40 dkg twarogu, 2 jajka, sól.

Mąkę wymieszać z lekko podgrzany kefirem, dodać sodę oczyszczoną i sól. Wyrobić ciasto.

Wymieszać twaróg z jajkami i solą. Z ciasta uformować kilka 20 dkg placków o grubości ok. 1,5 cm. Na środku placków ułożyć nadzienie i zlepiać brzegi. Usmażyć z obu stron na rozgrzanym tłuszczu.

Po usmażeniu, placki ułożyć jeden na drugim, smarując warstwy roztopionym masłem. Przed podaniem pokroić na 4–8 części. Podawać ze śmietaną.

Gałuszki

60 dkg mąki pszennej lub kukurydzianej, jajko, sól, pieprz.

Z mąki, wody i jajka wyrobić ciasto (mąkę kukurydzianą należy wyrobić z mlekiem). Uformować wałeczki o grubości 1 cm, pokroić na ok. czterocentymetrowe kluski (gałuszki).

Gałuszki wrzucić do wrzącej, osolonej wody. Gotować na małym ogniu 20–25 minut. Odcedzić po ugotowaniu.

Ugotowane gałuszki wyłożyć na talerze i polać przygotowanym sosem. Oddzielnie, filiżankach podać bulion, doprawiony pieprzem ewentualnie niewielką ilością mleka.

Przepisy pochodzą ze strony: <http://czeczenia.glt.pl/>

Izabela Czerniejewska

Schemat metaplanu

Jedzenie w ośrodkach dla uchodźców	
Jak jest?	Jak być powinno?
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Co można było zrobić, żeby było lepiej?	
<input type="text"/>	
<input type="text"/>	
<input type="text"/>	
Wnioski	
<input type="text"/>	
<input type="text"/>	
<input type="text"/>	

Jesteśmy odpowiedzialni za naszych gości

Założenia

Problem uchodźstwa i migracji nie jest problemem przejściowym, lecz globalnym. Ta lekcja powinna być przeprowadzona dla uczniów, którzy już mają podstawową wiedzę dotyczącą uchodźców. Ma na celu uświadomienie uczniom, iż problem uchodźstwa nie dotyczy tylko wojen i konfliktów zbrojnych. Uchodźcą może stać się osoba, która opuściła swój kraj w wyniku prześladowań religijnych, tak jak było w przypadku prześladowań Żydów. Nawet współcześnie, z kraju demokratycznego ludzie mogą uciekać w poszukiwaniu azylu. W 2009 roku duże grupy Romów z Czech ubiegały się o status uchodźcy w Kanadzie.

Cele

- Umiejętność zdefiniowania pojęć: uchodźca, migracje, imigracja, emigracja.
- Umiejętność wyrażania swoich opinii na tematy związane z uchodźstwem i migracjami.

Metody pracy

- Dyskusja, kontrowersyjne zdania, rundka.

Źródła

Konwencja Genewska dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.
Wielka Encyklopedia PWN, Warszawa 2002.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Przedstaw uczniom tematykę zajęć. Następnie przypomnij definicję uchodźcy i przedstaw definicje migracji/imigracji/emigracji (patrz: materiały do zajęć)

Komentarz nauczyciela: Uznaje się, że uchodźcy są migrantami przymusowymi, w przeciwieństwie do migrantów dobrowolnych, jakimi są imigranci ekonomiczni. Dla wielu osób starających się o status uchodźcy czynnik ekonomiczny może być najbardziej odczuwalnym skutkiem prześladowań wymienionych w Konwencji Genewskiej. Nie oznacza to jednak, że osoba taka opuściła swój kraj, gdyż cierpiała biedę, lecz była prześladowana i z tego powodu mogła mieć problemy ekonomiczne. Taka sytuacja w rezultacie może wpływać na opinię, nie zawsze zgodną z prawdą, iż uchodźcy opuszczają swój kraj, gdyż poszukują lepszego życia w innym miejscu.

Rozwinięcie

- Kontrowersyjne zdania

Nauczyciel wyjaśnia, na czym polega ćwiczenie. Na podłodze rysuje linię (kładzie sznurek) — jest to skala. Na jednym jej końcu umieszcza planszę „zdecydowanie tak”, na drugim „zdecydowanie nie”. Uczniowie będą odnosić się do każdego z wypowiedzianych stwierdzeń, sytuując się na jego skali. Po podjęciu decyzji uczniowie będą mogli wypowiedzieć się — dlaczego mają daną opinię. Dobrze jest zachęcać wszystkich uczniów do wypowiedzi oraz wybierać opinie skrajne. W trakcie dyskusji uczniowie mogą zmieniać zdanie i przemieszczać się na skali.

Wskazane jest zapisanie kontrowersyjnych stwierdzeń na planszach, żeby każdy mógł je sobie przeczytać i spokojnie się zastanowić. Wystarczy wybrać tylko kilka zdań z listy. Lepiej zostawić więcej czasu na dyskusję.

Jako gospodarze jesteśmy odpowiedzialni za samopoczucie naszych gości.

Odpowiedzialność międzynarodowa zmusza nas do zajmowania się uchodźcami.

Problem uchodźstwa i migracji nie skończy się nigdy.

Większość uchodźców to imigranci ekonomiczni.

W każdym kraju ludzie mogą być prześladowani.

Zawsze ludzie będą uciekać ze swoich krajów w poszukiwaniu lepszego życia.

Jak człowiek nie ma domu, jest skazany na wieczną tułaczkę.

Kiedy kraj jest zniszczony wojną i ludzie nie mają gdzie mieszkać, muszą wyjeżdżać do innych krajów.

Kto raz opuścił swój kraj, już nigdy do niego nie wróci.

Jesteśmy odpowiedzialni za naszych gości

Zakończenie

Po tych zajęciach uczniowie mogą mieć wiele refleksji. Zaproponuj im spisanie ich w dowolnej formie. Chodzi o to, żeby zatrzymać te przemyślenia.

Możesz też zakończyć zajęcia rundką prosząc o dokończenie zdania „uważam, że uchodźcy... uważam, że imigranci...”

Materiały do zajęć

Migracja — przemieszczenie terytorialne związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania; jest elementem mobilności przestrzennej.

Źródło: Marek Okólski, *Mobilność przestrzenna, Migracje, Imigracja*, [w:] *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2002.

Imigracja — przybycie do kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu. Nie każdy cudzoziemiec jest imigrantem (np. dziecko imigrantów urodzone w kraju docelowym imigrantów nieposiadające obywatelstwa tego kraju jest cudzoziemcem, ale nie jest imigrantem, ponieważ nie przybyło z innego kraju). Nie każdy imigrant jest cudzoziemcem (np. po uzyskaniu obywatelstwa kraju docelowego, a więc po naturalizacji, imigrant przestaje być cudzoziemcem). W niektórych krajach (np. USA czy Australii) za imigranta uważa się ich mieszkańca urodzonego za granicą.

Źródło: Marek Okólski, *op. cit.*

Emigracja — opuszczenie kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu w innym kraju.

Źródło: Marek Okólski, *op. cit.*

Uchodźca — osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

Źródło: Konwencja Genewska dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.

Jaki jest twój stosunek do uchodźców

Założenia

Ludzie mają różny stosunek do obcych, mniej lub bardziej pozytywny. Jedną z metod wspierających rozwój tolerancji do drugiego człowieka, jest uświadamianie sobie własnego stosunku do innych, obcych, cudzoziemców. Proponowane zajęcia wykorzystują ankietę socjologiczną w tym celu. Dzięki takiemu narzędziu uczniowie nie tylko rozmawiają na temat związany z tolerancją i stosunkiem do uchodźców, ale również — co dla wielu może być bardzo atrakcyjne — zdobywają nowe umiejętności związane z prowadzeniem badań ankietowych.

Cele

- Uświadomienie sobie własnego stosunku do uchodźców.
- Umiejętność prowadzenia ankiet na temat stosunku do uchodźców.

Metody pracy

- Wypełnianie i przeprowadzenie ankiety, dyskusja.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Rozdaj uczniom ankietę (patrz: materiały do zajęć). Daj trochę czasu na wypełnienie ankiety. Następnie zaproponuj, żeby uczniowie podzielili się swoimi opiniami. Zaznacz, że nie muszą tego robić, jeśli nie chcą. Jeśli sam(a) wcześniej wypełniła(e)ś ankietę, podziel się własnymi spostrzeżeniami z uczniami, np. że dłużej niż nad innymi pytaniami zastanawiała(e)ś się nad tym, czy chciał(a)byś, żeby uchodźca był twoim lekarzem rodzinnym. Powiedz, że każdy ma prawo do własnej opinii i że trzeba sobie uświadomić również własne obawy co do kontaktów z uchodźcami.

Jaki jest twój stosunek do uchodźców

Rozwinięcie

Wersja 1.:

Poproś uczniów by przeprowadzili co najmniej jedną ankietę z innymi kolegami/koleżankami w szkole (możesz wykorzystać do tego np. długą przerwę). Niech uczniowie sami zadają pytania, a ich koledzy/koleżanki podają odpowiedzi. Nie muszą uzasadniać swoich odpowiedzi.

Wersja 2.:

Poproś uczniów, żeby zrobili to jako zadanie domowe. Mogą wtedy porozmawiać z większą grupą osób, mogą porozmawiać z rodziną.

Po zebraniu odpowiedzi uczniowie wracają do klasy. Porozmawiajcie na temat:

- Czy było trudno znaleźć osobę, która chciałaby odpowiedzieć na pytania ankiety? Jak myślicie dlaczego? Dlaczego niektóre osoby nie chciały się zgodzić?
- Czy osoby, z którymi rozmawialiście, krępowały się udzielać odpowiedzi, czy były szczere?
- Czy było wam łatwiej samodzielnie wypełniać ankietę, czy wolelibyście, żeby ktoś z wami rozmawiał? Dlaczego?
- Co was zdziwiło w odpowiedziach koleżanek/kolegów?
- Czy osoby, z którymi rozmawialiście, mają raczej pozytywny czy raczej negatywny stosunek do uchodźców? Do jakiego stopnia bliskości?

Zakończenie

Wyjaśnij uczniom, że ankietę została przygotowana w oparciu o technikę socjologiczną, zwaną skalą Bogardusa (od nazwiska twórcy, amerykańskiego socjologa — Emory'ego Bogardusa). Skala ta stosowana jest w badaniach społecznych do określenia dystansu społecznego. Dzięki niej możemy oszacować, jak blisko dopuszczamy obecność danej grupy w swoim otoczeniu — niebezpośrednio, jako sąsiad lub też blisko — lekarz rodzinny czy ktoś z rodziny. W ten sposób badamy stosunek i poziom uprzedzenia wobec przedstawicieli innej grupy społecznej.

Jeśli wszyscy się zgodzą, możecie policzyć jaki jest średni stosunek do uchodźców. W tym celu policzcie wszystkie odpowiedzi „tak” („zdecydowanie tak” i „raczej tak”) oraz wszystkie odpowiedzi „nie” („raczej nie”, „zdecydowanie nie”) w każdym pytaniu. Odpowiedzi „trudno powiedzieć” nie są liczone.

Zwróćcie uwagę na to, w którym pytaniu przeważa ilość odpowiedzi „nie”. Z tego możecie wyciągnąć wnioski ogólne: w naszej klasie uczniowie godzą się na to, by uchodźcy mieszkali w ich mieście, ale nie chcą mieć lekarza domowego, który jest uchodźcą.

Materiały do zajęć

Ankieta

Proszę o wypełnienie ankiety poprzez zakreślenie wybranej odpowiedzi. Ankieta dotyczy stosunku do uchodźców, a jej wyniki zostaną wykorzystane na potrzeby lekcji prowadzonej w naszej klasie.

1. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca zamieszkał w Twoim kraju:
 - a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
2. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca zamieszkał w Twoim mieście:
 - a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
3. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca był Twoim sąsiadem:
 - a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
4. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca był Twoim nauczycielem w szkole:
 - a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.

Jaki jest twój stosunek do uchodźców

- c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
5. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca był Twoim lekarzem domowym:
- a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
6. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca był Twoim kolegą w ławce:
- a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.
7. Czy jesteś skłonny(a) zgodzić się, aby uchodźca był związał się z kimś z Twojej najbliższej rodziny (starsza siostra, brat, kuzyn, kuzynka):
- a. Zdecydowanie tak.
 - b. Raczej tak.
 - c. Raczej nie.
 - d. Zdecydowanie nie.
 - e. Trudno powiedzieć.

Bardzo dziękujemy za poświęcenie czasu przy wypełnianiu ankiety!

Co zrobimy w naszej klasie, jeśli...?

— działanie: o naszej odpowiedzialności wobec uchodźców

Założenia

W sytuacji kiedy do szkoły trafia dziecko-cudzoziemiec, cała szkoła powinna być przygotowana jego przybycie. To jest oczywiście sytuacja idealna — przeszkoleni nauczyciele, przygotowana klasa, wsparcie finansowe na dodatkowe lekcje polskiego, podręczniki odpowiednie do wieku i potrzeb danego ucznia. Możemy jednak przygotować się na taką sytuację, a także wykorzystać potencjał klasy, uczniów — być może oni mają łatwe do realizacji pomysły? Kiedyś jedna nauczycielka powiedziała mi, że jakiś pomysł ze wsparciem uczniów wyszedł tylko dlatego, że był pomysłem samych dzieci. Być może to jest klucz do sukcesu?

Cele

- Zebranie pomysłów uczniów dotyczących możliwości wsparcia dzieci-cudzoziemców.
- Rozwijanie odpowiedzialności uczniów wobec innego człowieka.
- Rozwijanie współpracy grupowej.

Metody pracy

- Burza mózgów, praca metodą projektu, dyskusja.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Przynieś jakiś przedmiot i pokaż go klasie. To może być fragment czegoś, np. tuba z papieru toaletowego, kijek, lub też przedmiot codziennego użytku, np. miska lub podkładka pod garnek. Zapytaj uczniów do czego może służyć taki przedmiot. Niech wymyślą jak najwięcej zastosowań. Pomysły możecie

Co zrobimy w naszej klasie, jeśli...?

zapisać na tablicy. Powiedz uczniom, że to była rozgrzewka do znacznie trudniejszego zadania. Dopiero teraz przedstaw uczniom tematykę zajęć.

Rozwinięcie

Wyjaśnij, że będziecie starać się wymyślić sposoby wsparcia dla nowego ucznia. Do waszej klasy ma trafić nowy uczeń, nieznający języka polskiego. Co możemy zrobić, żeby mu pomóc we wdrożeniu się?

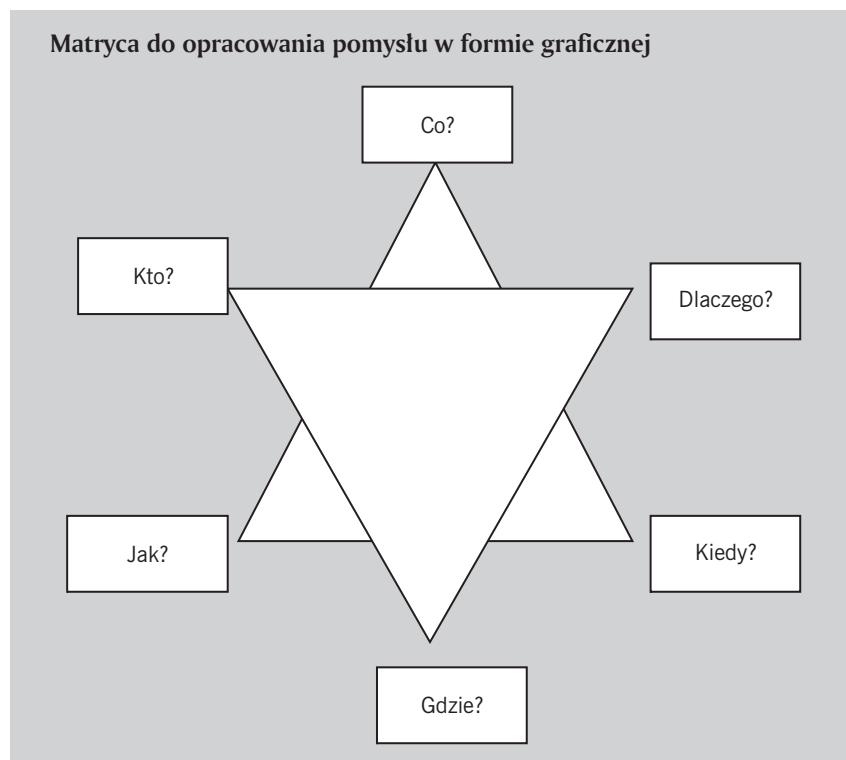
- Zróbcie burzę mózgów — zbierzcie jak najwięcej pomysłów. Zapisuj wszystkie pomysły na tablicy, nawet te najmniej realistyczne. Zachęcaj uczniów do wypowiedzi, nie krytykuj.
- Przeczytajcie wypisane pomysły. Następnie w małych grupach uczniowie wybierają pomysły, które są ich zdaniem najbardziej atrakcyjne, najciekawsze. Uczniowie mogą wybrać pomysł jednej osoby z grupy lub spoza niej.
- Grupy opracowują pomysły w formie projektu:
 - Co chcemy zrobić dla nowego ucznia?
 - Dlaczego to chcemy zrobić? W czym to pomoże uczniowi, a w czym nam?
 - Gdzie to można zrobić?
 - Kiedy to można zrobić?
 - Jak to będziemy robić?
 - Kto to będzie robił? Czyjego/jakiego rodzaju wsparcia potrzebujemy?
- Poproś grupy o opracowanie pomysłu w formie graficznej (patrz: materiały do zajęć). Następnie niech zaprezentują swoje pomysły klasie. Najlepsze i najbardziej realistyczne pomysły powinny być wybrane, i — jeśli istnieje taka możliwość i potrzeba — wdrożone w życie.

Zakończenie

Zastanówcie się wspólnie z uczniami do kogo się udać, jeśli do realizacji projektu potrzebne jest jakieś wsparcie — finansowe, informacyjne. Być może potrzebujecie osób doświadczonych, które miały już kontakt z takimi sytuacjami.

Izabela Czerniejewska

Materiały do zajęć

Jak opowiedzieć mamie, że mam kolegę muzułmanina?

Założenia

Nietolerancja wobec osób innego pochodzenia, wyznania czy koloru skóry nie jest zjawiskiem odosobnionym. Często bywa tak, że to nie dzieci czy młodzież ma problem z zaakceptowaniem, że ktoś jest inny, ale ich rodzice. Jeśli dzieci mają kolegów/koleżanki muzułmanów, po jakimś czasie znajomości dowiadują się więcej na temat tej religii, jej zasad, wartości, które inni powinni uszanować. Zwykle patrzą na taką osobę jak na innych swoich kolegów. Dorośli zaś, nie znając nowych przyjaciół swoich dzieci, mogą mieć błędne wyobrażenie na ich temat.

Cele

- Zaplanowanie projektu, w którym dzieci uczą swoich rodziców o muzułmanach.
- Poszerzenie wiedzy na temat islamu.
- Współpraca między uczniami i ich rodzicami.

Metody pracy

- Burza mózgów, praca metodą projektu.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Rozpocznij zajęcia od zadania uczniom pytania: w jaki sposób rozmawiacie ze swoimi rodzicami? Czy znają oni wszystkich waszych kolegów/koleżanki? Jak wiele im opowiadacie o swoich znajomych?

Podyskutujcie o tym, następnie przedstaw temat zajęć. Powiedz, że będziecie wspólnie projektować działanie, które ma na celu uświadomić rodziców, że ich syn/córka ma/może mieć kolegę muzułmanina/koleżankę muzułmankę.

Rozwinięcie

- Wyjaśnij uczniom, że aby zrobić projekt, muszą go najpierw przygotować. W tym celu muszą wiedzieć, co chcą zrobić, dlaczego, kiedy i gdzie, z kim, jak? Pomocna w tym może być matryca do opracowywania pomysłu w formie graficznej (patrz: materiały pomocnicze z poprzedniego scenariusza).
- Poproś uczniów, żeby wyobrazili sobie, że mówią swoim rodzicom, że chcą zaprosić koleżankę muzułmankę (kolegę muzułmanina) do domu na jakąś szczególną uroczystość rodzinną. Starszym uczniom możesz zaproponować, żeby wyobrazili sobie, że prezentują swoim rodzicom dziewczynę/chłopaka muzułmanina. Zapytaj o ich reakcję, jakie mogą być.
- Powiedz uczniom, żeby zrobili burzę mózgów na temat: co można zrobić jeśli moi rodzice nie akceptują mojej koleżanki muzułmanki/mojego kolegi muzułmanina? Wszystkie pomysły zapiszcie na tablicy. Po wyczerpaniu pomysłów, przeczytajcie wszystkie i wybierzcie te, które można zrealizować.
- W grupach wybierzcie po jednym pomysłu, a następnie zastanówcie się nad odpowiedziami zawartymi w matrycy do opracowywania pomysłów.
- Zastanówcie się również, czy warto/czy chcecie zrealizować ten pomysł. Jeśli nie macie pomysłu, a chcielibyście coś zrobić, to skorzystajcie z zasobów Internetu.

Zakończenie

Zastanówcie się, w jaki sposób dokonacie ewaluacji swojego projektu. Być może będziecie chcieli zbadać, na ile przeprowadzony projekt zmienił świadomość rodziców. Wówczas dobrze jest zaplanować cały proces — od początku do końca. Możecie wykorzystać ankietę dotyczącą dystansu społecznego (patrz: scenariusz „Jaki jest twój stosunek do uchodźców?”).

Materiały do zajęć

Pomysły na projekt:

Teatr. Teatr jest formą przyjazną zarówno aktorom, jak i widzom. Mogą być w nim poruszane różne ważne tematy — jak chociażby problem „co można zrobić, jeśli rodzice nie akceptują mojego kolegi muzułmanina?”. Można przygotować teatr w sposób bardziej konwencjonalny

Jak opowiedzieć mamie, że mam kolegę muzułmanina?

(napisać scenariusz z rolami rodziców, córki/syna i kolegi muzułmanina) lub też w formie dramy opartej na improwizacji, na zachowaniach „tu i teraz” inspirowanych przeżywanymi sytuacjami. Na przygotowane przedstawienie można zaprosić rodziców i inne osoby, na których nam zależy, by dotarła do nich pewna wiadomość.

Warsztaty tematyczne. Warsztaty są formą przekazywania wiedzy, która się podoba wielu uczestnikom. Jest jedna istotna zasada — uczestnicy powinni chcieć wziąć udział w warsztatach. Sytuacja, w której rodzice są zaproszeni przez dzieci do uczestnictwa w warsztacie przygotowanym przez nie, daje pewne prawdopodobieństwo, że rodzice będą chcieli w tym uczestniczyć. Tematyka i forma warsztatów może być przeróżna. Można wykorzystać część materiałów zawartych w tej publikacji, dostosowując je do potrzeb konkretnej grupy odbiorców.

Co nas może zdziwić, co nas może zaskoczyć, gdy w naszej klasie są dzieci z innych kultur?

Założenia

Wiedza o islamie jest w naszym społeczeństwie niewielka. Poza tym nawet jeśli wiemy pewne rzeczy, to nasza wiedza, a szczególnie wiedza uczniów jest czysto teoretyczna — nigdy nie „widzieli” tego, o czym „wiedzą”, że jest inne. Taka niewiedza może doprowadzić nawet do konfliktu czy poważnego nieporozumienia. Pomysł tego scenariusza powstał po rozmowie z nauczycielami w jednej ze szkół, w której do takiego nieporozumienia doszło — uczeń czecheński modlił się na przerwie na materacach rozłożonych na korytarzu, a polski uczeń chciał się dowiedzieć, co on robi. Czecheński uczeń uważał, że kolega natrętnie przeszkadza mu w modlitwie, bo przecież „widzi”, co on robi. Polski uczeń był zdziwiony zachowaniem kolegi, bo przecież on chciał się tylko dowiedzieć....

Wskazanie i ułatwienie zrozumienia dzieciom różnic kulturowych pozwoli im bezkonfliktowo spotykać się z dziećmi z innych kultur.

Cele

- Uświadomienie i pokazanie uczniom ważnych różnic w zachowaniach codziennych i niecodziennych takich jak modlitwa, posiłek, post, nabożeństwo.
- Zainicjowanie dyskusji na temat islamu, próba porównania świata islamu i świata Zachodu.

Metody pracy

- Stawianie pytań, ćwiczenia, dyskusja.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

- Te zajęcia przeprowadzimy na podstawie trzech wielkich religii monoteistycznych — judaizmu, chrześcijaństwa i islamu. Nie warto się ograniczać tylko do islamu i chrześcijaństwa, gdyż pokazanie różnic na podstawie trzech religii pokazuje je jeszcze wyraźniej, a dodatkowo porządkuje wiedzę.
- Sprawdź wiedzę uczniów — zapytaj czy wiedzą, co to jest religia monoteistyczna (a także dla odróżnienia politeistyczna), jakie znają religie monoteistyczne i jak się nazywają ich wyznawcy.
- Zapytaj czy Allah to ten sam Bóg, w którego wierzą chrześcijanie. Zazwyczaj już w czwartej klasie znajdzie się przynajmniej jeden uczeń, który zna prawidłową odpowiedź. Wyjaśnij, że Allah to po arabsku po prostu znaczy Bóg.
- Tu można dzieciom wyjaśnić, jaka jest różnica w opisie Boga przez muzułmanów i chrześcijan. Chrześcijanie uważają, że Bóg jest w Trójcy Świętej, a muzułmanie, że Bóg jest tylko jeden, a koncepcja Trójcy Świętej — całkowicie nieprawdziwa. Żydzi również nie uznają Trójcy Świętej, Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że wyznawcy wszystkich trzech monoteistycznych religii uważają, że wierzą w tego samego Boga, chociaż nie godzą co do tego, jaki jest Bóg.

Pierwsza ważna różnica między naszymi religiami: Bóg w Trójcy Świętej w chrześcijaństwie, Bóg sam jeden w judaizmie i islamie.

Rozwinięcie

- Zapisz na tablicy ustalenia — nazwę religii i wyznawców (przy okazji można wyjaśnić różnicę w pisowni słowa „Żyd” — pisane z dużej litery oznacza narodowość — jak Polak, Niemiec czy Włoch, a pisane z małej litery wyznawcę judaizmu:

judaizm — żydzi
chrześcijaństwo — chrześcijanie
islam — muzułmanie

- Zapytaj, jak się nazywa w poszczególnych religiach świątynia i kapłan oraz kiedy jest dzień świąteczny; zapisz ustalenia na tablicy:

synagoga — rabin — sobota
kościół — ksiądz — niedziela
meczet — imam — piątek

Co nas może zdziwić, co nas może zaskoczyć, gdy w naszej klasie są dzieci z innych kultur?

Ważna różnica: ksiądz nie może i nie powinien mieć żony i dzieci, a rabin i imam mogą i powinni mieć żonę i dzieci. Inny dzień tygodnia uznany za świąteczny, czyli inny dzień wolny od pracy i szkoły.

- Zapytaj, jak i ile razy dziennie modlą się wyznawcy tych trzech religii i w jaki sposób okazują szacunek Bogu.

Żydzi modlą się na stojąco, w czasie modlitwy kołyszają się do tyłu i do przodu, przed wejściem do świątyni mężczyźni zakładają na znak szacunku nakrycie głowy, modlą się trzy razy dziennie.

Chrześcijanie do modlitwy klękają, wykonują znak krzyża, mężczyźni na znak szacunku wchodząc do kościoła zdejmują nakrycie głowy, modlą się dwa razy dziennie.

Muzułmanie modlą się biją pokłony, do modlitwy używają dywanika, przed wejściem do świątyni zdejmują obuwie, modlą się pięć razy dziennie.

Sposób modlitwy, liczba obowiązkowych modlitw dziennie i okazywania szacunku jest kolejną różnicą.

- Zapytaj uczniów czym jest dla nich post.

Post — w chrześcijaństwie nie można jeść mięsa i urządzać hucznych zabaw z tańcami i muzyką.

Post w islamie — Ramadan trwa 30 dni (ramadan to nazwa miesiąca).

W czasie postu nie można nic jeść ani pić od brzasku do zmierzchu.

- Zadaj pytanie o to, jakie znają zakazy religijne związane z jedzeniem.

Wieprzowina — żydzi i muzułmanie nie mogą jeść wieprzowiny, a chrześcijanie mogą.

Zakaz mieszania potraw mlecznych i mięsnych — obowiązuje żydów, chrześcijanie i muzułmanie mogą mieszać te potrawy.

Zakaz picia alkoholu — obowiązuje w islamie, żydzi i chrześcijanie mogą pić alkohol. W czasie mszy w kościele katolickim ksiądz wypija łyk wina.

- Zrób ćwiczenie z dziećmi, które uświadomi im, co dla muzułmanina może znaczyć, że zje wieprzowinę. Poproś, żeby dzieci wyobraziły sobie, że cała klasa przenosi się do Chin i z wrażenia zapominają kanapek, a sympatyczni chińscy koledzy dzielą się z nimi swoimi kanapkami. Okazuje się tylko, że

kanapki były z psem... Większość dzieci reaguje bardzo żywiołowo, gdy sobie uświadomią, co to znaczy zjeść mięso zwierzęcia, którego jedzenie jest całkowicie sprzeczne z naszą kulturą.

- Dzieci powinny wspólnie ustalić, z czym nie można dać kanapki koleżance czy koleżance z Czeczenii. Wszyscy właściwie wiedzą, co to jest wieprzowina, jednak dzieci powinny uświadomić sobie, że „wieprzowina” znaczy kanapka z szynką, kiełbasą, paszтетem, salcesonem, paszтетową, a także kotlet schabowy czy mielony.
- Kolejne ćwiczenie to uświadomienie dzieciom, że w naszej kulturze też nie można pić alkoholu zawsze i wszędzie. Jest to jednak zakaz prawny, a nie religijny. Poproś, żeby dzieci wyliczyły, kiedy prawo zabrania picia alkoholu (nie wolno pić, gdy się prowadzi samochód, motor, rower czy jakikolwiek inny pojazd, w miejscu publicznym, w pracy i gdy się ma mniej niż 18 lat). Dzieci często wyliczają również, że alkoholu nie można pić w trakcie postu — wytłumacz różnicę między zakazem prawnym i religijnym w naszej kulturze.
- „Dom, w którym pies mieszka, tam anioł nie zagląda” — tak jest islamie. Muzułmanie nie robią psom krzywdy, ale uznają tylko psy pracujące — pilnujące domu lub stad oraz psy do polowań. Nie trzymają psów w domu, a już z pewnością nie pozwalają psom spać na kanapach czy fotelach, a tym bardziej w łóżku, co często się zdarza w naszym kręgu kulturowym. Jeśli muzułmanin dotnie psa, musi kilkakrotnie umyć ręce. Uświadom dzieciom konsekwencje w zwykłym życiu — jeśli zapraszamy do siebie muzułmanina albo urządzamy np. wspólny festyn z muzułmanami, to musimy psy trzymać z dala od nich. Jeśli tego nie zrobimy, muzułmanie spędzą czas w łazience, myjąc ręce.
- Zaproponuj dzieciom, żeby sobie wyobraziły, że przychodzimy do kogoś w gości, a on daje nam swojego ulubionego wielkiego pająka, żeby pobiegał nam po ramieniu. Jak by się czuli?

Zakończenie

Podsumujcie i wyliczcie różnice. Zaproponuj dzieciom, żeby dowiedziały się również czy istnieją takie różnice między naszą kulturą a innymi, np. Indiami (święte krowy, wegetarianie).

Co powinniśmy wiedzieć o islamie?

Założenia

Wiedza o islamie jest w naszym społeczeństwie niewielka. Dodatkowo czerpana jest głównie z mediów, które na temat islamu piszą lub mówią, gdy dzieje się coś złego — atak terrorystyczny, wojna, akt przemocy wobec kobiet. Powoduje to, że w stosunku do muzułmanów i islamu często kierujemy się negatywnymi stereotypami i uprzedzeniami. Czasem po prostu boimy się ich z tego tylko powodu, że są muzułmanami. Nie jest to dobra sytuacja, gdyż żyjemy w świecie coraz bardziej zróżnicowanym kulturowo, wyznaniowo i etnicznie. Znacznie bardziej zróżnicowanym niż nawet 20 lat temu. To powoduje, że znacznie częściej niż dawniej stykamy się z przedstawicielami innych kultur, a w tym przypadku z muzułmanami. Powinniśmy sobie uświadomić, że tylko w Europie żyje ponad 40 mln muzułmanów. W pokonaniu strachu przed „Innym” może nam pomóc wiedza na temat innych kultur i wyznań. Jeśli poznamy system wartości, obyczajów, a także podstawy kultury, z których one wynikają, to z pewnością zniknie znaczna część naszych uprzedzeń. Ta lekcja ma dostarczyć dzieciom wiedzy nt. religii ich koleżanek i kolegów z klasy. Na przekazanie podstawowych informacji o islamie w klasach III–VI w szkole podstawowej, w gimnazjum oraz liceum trzeba przeznaczyć dwie godziny lekcyjne. Scenariusz w takiej wersji nie nadaje się dla klas najmłodszych (I–III).

Cele

- Dostarczenie uczniom podstawowej wiedzy na temat islamu, różnic między islamem a naszym kręgiem kulturowym.
- Zainicjowanie dyskusji na temat islamu, próba porównania świata islamu i świata Zachodu.

Metody pracy

- Rozmowa, wykład, dyskusja.

Źródła

Rozdział o islamie w: *Uchodźcy w polskim społeczeństwie*, Vox Humana, Warszawa 2010.

Jak przeprowadzić zajęcia?

Wprowadzenie

Zbadaj skojarzenia uczniów z islamem, a także ich wiedzę — zapytaj:

- Z czym kojarzy wam się islam? — Po uzyskaniu odpowiedzi, omów skojarzenia.
- Czy Allah to ten sam Bóg, w którego wierzą chrześcijanie?

Rozwinięcie

Konspekt wykładu:

1. Narodziny islamu — Mekka, początki VII wieku n.e.
2. Mahomet — najważniejszy prorok islamu.
3. Pięć filarów wiary:
 - wiara w jednego Boga,
 - wiara w aniołów i szatanów oraz inne duchowe istoty,
 - wiara w święte księgi,
 - wiara w wysłanników Boga i proroków,
 - wiara w Dzień Sądu Ostatecznego.
4. Obowiązki muzułmanina:
 - wyznanie wiary,
 - modlitwa 5 razy dziennie,
 - post w ramadanie,
 - jałmużna,
 - pielgrzymka do Mekki.
5. Różnice obyczajowe między islamem a światem zachodnim:
 - małżeństwo (muzułmanin może mieć 4 żony),
 - rola kobiety/rola mężczyzny,
 - stosunek do religii,
 - szacunek dla rodziców,
 - posłuszeństwo wobec rodziców.
6. Zakazy w islamie.
7. Islam w Polsce.

Co powinniśmy wiedzieć o islamie?

Zakończenie

- Zaproponuj uczniom żeby zastanowili się, jakie różnice w obyczajowości byłyby dla nich trudne do zaakceptowania, gdyby sami musieli je przyjąć jako własne.
- Zastanówcie się, jakie zalety ma wielokulturowość.
- Spróbujcie ustalić granice dialogu między islamem a światem zachodnim (honorowe zabójstwa, wielożeństwo).

Bibliografia

(wybór: Izabela Czerniejewska)

- Białek K., Kawalska A., Kownacka E., Piegat-Kaczmarczyk M., *Warsztaty kompetencji międzykulturowych — podręcznik dla trenerów*, Warszawa 2008, http://www.koweziu.edu.pl/pliki/publikacje/warsztaty_kompetencji.pdf.
- Bajki z krajów uchodźców*, UNHCR, Centrum Pomocy Uchodźcom PAH, Warszawa 2006.
- Czerniejewska I., Kosowicz A., Marek A., *Uchodźca mój dobry sąsiad*, Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „Znak”, Kraków 2009.
- Czerniejewska I., Main I. (red.), *Uchodźcy: teoria i praktyka*, Stowarzyszenie Jeden Świat, Poznań 2008.
- Frelak J., Klaus W., Wiśniewski J. (red.), *Przystanek Polska. Analiza programów integracyjnych dla uchodźców*, Instytut spraw Publicznych, Warszawa 2007.
- Gutkowska A. (red.), *Uchodźcy w Polsce. Kulturowo-prawne bariery w procesie adaptacji*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2007.
- Jakubowski K. (red.), *Uchodźcy mówią*, Stowarzyszenie Amnesty International w Polsce, Zespół do spraw Uchodźców, Koło Podkowy, Podkowa Leśna 1997.
- Klaus W. (red.), *Prawne uwarunkowania integracji uchodźców w Polsce. Komentarz dla praktyków*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2006.
- Kosowicz A., Marek A., *Muzułmanie i uchodźcy w polskim społeczeństwie*, Stowarzyszenie Vox Humana, Warszawa 2008.
- Koszevska K. (red.), *Zrozumieć innych, czyli jak uczyć o uchodźcach*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2001.
- Migracje online. Przewodnik po stronach internetowych poświęconych migracji i międzykulturowości*, Polskie Forum Migracyjne.
- Przejścia. Jak to jest — być uchodźcą. Gra symulacyjna*, Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR).
- Ząbek M. (red.), *Między piekłem a rajem. Problemy adaptacji kulturowej uchodźców i imigrantów w Polsce*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2002.
- Ząbek M., Łodziński S. (red.), *Uchodźcy w Polsce. Próba spojrzenia antropologicznego*, Polska Akcja Humanitarna i Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, Warszawa 2008.

O autorkach i stowarzyszeniu

Izabela Czerniejewska — etnolog i filozof. W 2008 roku obroniła pracę doktorską *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, w której zajęła się m.in. zagadnieniem edukacji uchodźców i programów edukacyjnych o uchodźcach. W życiu zawodowym prowadzi zajęcia dla studentów, realizuje projekty badawcze. Od 2000 roku aktywnie działa w organizacjach pozarządowych, prowadzi krajowe i międzynarodowe projekty wolontariackie, szkolenia i warsztaty dla wolontariuszy, młodzieży, nauczycieli i przedstawicieli organizacji pozarządowych, głównie z tematyki wielokulturowości i antydyskryminacji.

Agata Marek — filozof i kulturoznawca. Od 2005 roku wiceprezes Stowarzyszenia Vox Humana. Pomysłodawczyni i koordynator wszystkich projektów Stowarzyszenia Vox Humana związanych z edukacją międzykulturową, integracją imigrantów i uchodźców, popularyzowaniem wiedzy o innych kulturach, wsparciem działań przeciwdziałających dyskryminacji, propagowaniem budowy otwartego, tolerancyjnego i wielokulturowego społeczeństwa. Autorka książek i artykułów nt. islamu i edukacji dzieci uchodźców. Prowadzi lekcje i wykłady nt. islamu.

Stowarzyszenie Vox Humana powstało w 2005 r. Celem stowarzyszenia jest wsparcie polityki antydyskryminacyjnej, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz wsparcie budowy otwartego, wielokulturowego społeczeństwa. Stowarzyszenie działa na rzecz wzmocnienia postawy tolerancji wobec wszelkich przejawów inności takich jak rasa, przynależność etniczna, religijna i wyznaniowa. Stowarzyszenie zrealizowało ponad 20 projektów.

O projekcie

Projekt Stowarzyszenia Vox Humana „Uchodźca — mój kolega i sąsiad. Aktywny udział dzieci uchodźców w społeczności lokalnej” jest finansowany przez Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców i Budżet Państwa. Większość działań w projekcie koncentruje się wokół czeczeńskich dzieci i młodzieży mieszkających w ośrodku w Lininie oraz poza ośrodkiem na terenie gminy Góra Kalwaria.

W ramach realizacji projektu przeprowadziliśmy następujące działania:

1. Warsztaty „Bezpieczny Dialog” prowadzone w szkołach w Coniewie, Czersku i Dobieszu — warsztaty są prowadzone w ramach zajęć świetlicowych dla dzieci polskich i czeczeńskich.
2. Warsztaty dla nauczycieli — „Jak pracować w wielokulturowej klasie”.
3. Zajęcia wyrównawcze — w ramach tego projektu 3 razy w tygodniu są prowadzone zajęcia w trakcie których dzieci czeczeńskie odrabiają lekcje, uczą się polskiego, starają się nadrobić zaległości szkolne. Zajęcia odbywały się trzy razy w tygodniu w ośrodku dla cudzoziemców w Lininie.
4. Warsztaty artystyczne dla dzieci czeczeńskich — w ramach tych warsztatów powstały dwa reportaże nakręcone przez dzieci — nt. Góry Kalwarii i życia w ośrodku, a także wystawa fotografii.
5. Impreza integracyjna — z wieczorkiem etnicznym i potrawami czeczeńskimi, meczem piłki nożnej.
6. W ramach realizacji tego projektu powstały również te scenariusze, które przygotowaliśmy z myślą o nauczycielach pracujących w szkołach, w których uczą się dzieci czeczeńskie.

Spis rzeczy

Izabela Czerniejewska

Bagaż, jaki każdy z nas niesie ze sobą	5
Jak się czujesz kiedy czegoś nie rozumiesz?	10
Niekończące się życie na łajbie	14
Puk, puk, to może być PTSD...	18
Wszędzie jest dobrze, lecz najlepiej w domu?	21
Dlaczego tęsknimy za naszym chlebem?	24
Jesteśmy odpowiedzialni za naszych gości	29
Jaki jest twój stosunek do uchodźców	32
Co zrobimy w naszej klasie, jeśli...? — działanie: o naszej odpowiedzialności wobec uchodźców	36
Jak opowiedzieć mamie, że mam kolegę muzułmanina?	39

Agata Marek

Co nas może zdziwić, co nas może zaskoczyć, gdy w naszej klasie są dzieci z innych kultur?	43
Co powinniśmy wiedzieć o islamie?	47

Bibliografia (wybór: Izabela Czerniejewska)	51
---	----

O autorkach i Stowarzyszeniu	53
O projekcie	54